

Відгук
на наукову монографію
Павельчук Іванни Андріївни
«Постімпресіонізм в українському живописі ХХ століття»

Українське мистецтвознавство від перших років проголошення Незалежності, разом з усією країною крок за кроком осмислює власну ідентичність, відновлює пам'ять про історичне минуле, намагається зазирнути в своє європейське майбутнє. Актуальним завданням сучасної вітчизняної гуманітаристики є пошук нових ракурсів вивчення своєї спадщини, подолання імперських стереотипів, що нав'язливо трансливалися від Російської імперії до СРСР, від СРСР до химерного СНД. Серед наслідків колоніальної політики, що позначилися на вивченні та сприйнятті різноманітних мистецьких явищ України – апропріація значної частки культурної спадщини, російськоцентричність мистецтвознавчого наративу, вилучення з історії багатьох імен, явищ та творів, ігнорування європейських факторів впливу в культурі України.

Монографія І.А. Павельчук належить до українознавства нової хвилі, що керується патріотичними ідеалами громадського служіння. Живопис українських постімпресіоністів, з його підкресленою етнокультурною рефлексією, лишався забороненою темою для наукових досліджень радянської доби та, за звичкою, не розроблявся і в пострадянські часи. Власне й словосполучення «український постімпресіонізм» ще нещодавно сприймалося академічним середовищем як щось надто зухвале, або, якнайменше – дискусійне.

«Відкриття» та введення в міжнародний науковий обіг поняття «український постімпресіонізм» є одним із кроків на шляху повернення Україні її права на культурну автономію. Від початку 1990-х, київська художниця-абстракціоністка, відома під нікнеймом «Ivarelchuk», шукала нові шляхи у творчості та науці, долаючи інерцію а подекуди й спротив мистецького та наукового середовища. Декларовані нею у статтях та монографіях прогресивні наукові підходи суттєво змінювали бачення українського мистецтва. Символічно, що майбутня монографія І.А. Павельчук розроблялася (2011-2020) у Львові – духовному центрі України, з його енергією націотворення, плеканням української соборності.

Сьогодні, коли Україна виборює свою незалежність і свій європейський вибір, деколонізація вітчизняної гуманітаристики є питанням не лише мистецтвознавчим. Монографія І. А. Павельчук відповідає цим викликам.

У рецензованій монографії уперше порушується проблема адаптації досвіду французького постімпресіонізму в практиці українських митців. У розділі «Історико-культурний контекст» авторкою систематизовано та осмислено значний обсяг фахової літератури з теорії та історії європейського модерну 1860-1914-х років. І. А. Павельчук подає розгорнутий аналіз прогресивних мистецтвознавчих теорій, поширення яких передувало перегляду усталених візуальних стандартів образотворення.

У наступному розділі «Японізм як джерело формальних ідей у практиці українських колористів модерну» І. А. Павельчук докладно розглядає шляхи абсорбції японізму, що розкрилися у зв'язку з імпресіонізмом (у практиці О. Мурашка), символізмом (у практиці О. Новаківського), декоративно-орнаментальною мовою сецесійного краєвиду-враження (на прикладі І. Северина та М. Бурачека), формально-дизайнерським потенціалом японізму (на прикладі Ф. Кричевського). Авторка послідовно створює діаграму часово-просторових асимілятивних резонансів японізму, що зрештою виявилися підґрунтям нового ірраціонального мистецтва XX століття.

Одним із найцікавіших сюжетів зазначеного розділу є мистецькі зв'язки між українськими студентами Краківської академії мистецтв та прогресивними краківськими викладачами. Основні положення розділу побудовані на архівних документах Академії мистецтв, з яких випливають та вперше оприлюднюються данні про професійні контакти О. Новаківського та видатного краківського художника В. Вейса, списки студентів та їх індивідуальні свідчення про навчання.

Ілюстративні додатки до другого розділу розкривають самоочевидний зв'язок творчих задумів Л. Вичулковського та В. Вейса з формуванням мистецького амплуа О. Новаківського. У цьому ж розділі вперше розглядається проблема адаптації жанру катьо-га у творчості І. Северина та М. Бурачека через неоромантичний краєвид-враження Я. Станіславського. Ця проблема вивчалася І. Павельчук

упродовж 2012-2019-х років і знайшла відбиття у низці публікацій. Результати дослідження проявів японізму в українському мистецтві були оприлюднені на міжнародній конференції *“Cultural Bridges: Collections – Encounters – Inspirations. Japanese Art in Central and Eastern Europe till 1919 and beyond”* (Краків, Національний музей, 2019).

У розділі «Імпровізації імпресіонізму: синтез об’єктивних вражень та суб’єктивного сприйняття як передумова художнього узагальнення натури» розглянуто творчі шукання О. Мурашка, А. Маневича, Ф. Кричевського, О. Новаківського, І. Северина та М. Бурачека. Позаяк наприкінці ХІХ століття формальні засади імпресіонізму вже вступили в реакцію з соціокультурними запитами різних національних шкіл модерну, авторка розкриває специфіку місцевих версій імпресіонізму, аналізує траєкторію порізнених індивідуальних шукань. Специфіку адаптації О. Мурашко та Ф. Кричевського, які ознайомилися з імпресіонізмом на паризькому підґрунті через концептуальні реформи Е. Мане; розглядаються пошуки О. Новаківського, І. Северина та М. Бурачека, які долучилися до імпресіонізму на теренах Кракова, де імпресіонізм синтезувався з ідеями національно-визвольного руху хлопоманії.

Розділ «Пошуки українського стилю через задзеркалля символізму: формування національної ідентичності» репрезентує особливості адаптації до символічного світогляду на прикладі творчості О. Мурашка, Ф. Кричевського, О. Новаківського та І. Северина. Символічні проекції доби *fin de siècle* розглядаються як чинник художнього міфотворення постімпресіонізму.

У розділі «Індивідуальні моделі постімпресіоністичного досвіду» І. Павельчук структурує основні концептуальні вектори поширення постімпресіонізму. Авторка локалізує проблему абсорбції сезаннізму на прикладі творчості А. Маневича (1916-1927), Ф. Кричевського (1926–1931) та А. Ерделі (1930-1940). Індивідуально-стильові пошуки постімпресіонізму обґрунтовуються в аналізі творчості Ф. Кричевського, І. Северина та М. Бурачека.

Постімпресіоністичні шукання у живописі колористів радянського періоду - Р. Сельського, О. Шатківського, А. Коцки, Е. Контратовича, Г. Глюка, Т. Яблонської

проаналізовано у розділі «Постімпресіонізм в добу соцреалізму (1950-1990)». було проаналізовано У цей історичний період українські колористи були змушені приховувати формальні постімпресіоністичні експерименти за завісою соцреалістичної тематики. І. А. Павельчук обґрунтовує, що не зважаючи на політичну заангажованість СРСР та ідеологічний тиск, традиції постімпресіонізму, започатковані у творчості педагогів-наставників О. Мурашка, Ф. Кричевського, О. Новаківського, І. Северина, М. Бурачека та А. Ерделі, поширилися у практику нового покоління. Розвиваючись у прихованому форматі, нелегітимний постімпресіонізм не зник у період тоталітарного режиму, а став підґрунтям для подальшого розвитку у творчості постімпресіоністів ХХІ століття: А. Щепи, В. Микити, О. Гарагонича, В. Патики, Ю. Герца, В. Габди, Ю. Єгорова, І. Мельничука.

Загальні структуровані висновки підкріплюють концептуальний характер монографії. До наукового обігу введено значну кількість нових творів, архівних матеріалів. Підсумовуючи, підкреслимо, що наукова монографія І. А. Павельчук «Постімпресіонізм в українському живописі ХХ століття» репрезентує видатні твори літератури, мистецтва, журналістики, архітектури, які стверджують ідеали гуманізму, збагачують історичну пам'ять народу та є важливою подією у художньому та політичному житті України.

Світлана Борисівна Рибалко,

доктор мистецтвознавства, професор,

завідувач кафедри мистецтвознавства

Харківської державної академії культури

